

Kellelt: Eesti Linnade ja Valdade Liidu rahanduse ja maksupoliitika töörühm
Kellele: Eesti Linnade ja Valdade Liidu juhatusele
Kuupäev: 17.03.2026
Koostas: Toomas Johanson, finantsjuht-nõunik
Teema: RE 2027 ja RES 2027-2030 ettepanekud läbirääkimisteks Vabariigi Valitsusega

Ettepanekud RE ja RES läbirääkimisteks

Seadusandlikud muudatused.

1. Küberturvalisuse seaduse ja sellest tulenevate õigusaktide muutmine.

Eesti Infoturbestandardi (E-ITS) rakendamisel ja auditeerimisel on tekkinud omavalitsustel tõsised kitsaskohad.

2. Kohalike omavalitsuste õigusraamistiku korrastamine loomaks üheselt mõistetavad alused isikuandmete töötamiseks.

Omavalitsuste tänased tegevused ja teenused seoses isikuandmetega takerduvad, kuna kehtivates õigusnormides puudub sageli selgesõnaliselt väljendatud õigus isikuandmeid omavalitsuste ülesannete täitmiseks saada.

3. Kohalike omavalitsuste kriisikohustuste rahastusmehhanismi loomine toimetulekuks erakorralises või kiireloomulises olukorras.

Riigikassa poolt teenindavatel asutustele on tagatud kriisiolukorras finantsvahendite kättesaadavus läbi Vabariigi Valitsuse reservfondi. Kohalikud omavalitsused peavad kriisiolukorras hakkama saama oma kassas olevate vahenditega, mida teatud olukordades ei pruugi olla piisavalt.

4. Perekonnaseaduse § 192 lõige 4 tuleneva rakendusakti kehtestamine.

Eesti eestkostesüsteem kaldub praktikas liiga ulatusliku eestkoste poole, mitte proportsionaalse osas lahenduse poole. Kehtestada vastavalt perekonnaseaduse § 192 lõikele 4 riigi arvel eestkostjale makstava tasu ja kantavate kulude arvestamiseks täpsem kord ja piirmäär.

Rahastamiskorralduse muudatused

1. Muuta toetusfondi lasteaiaõpetajate palgatoetuse arvestamise aluseid.

Alates 2017 on viiel omavalitsusel (Harku, Kuusalu, Saku, Vormsi ja Ruhnu) arvestatud tasandusfondi summa 0 eurot põhjusel, et nendes omavalitsustel oli lasteaiaõpetaja töötasu 85% kooliõpetajate töötasust.

2. Tagada erihoolekande teenuste süsteemne rahastamine ühes uute teenuskohtade loomisega.

Riik ei taga erihoolekande kättesaadavust ega rahastust, pannes kohustusi omavalitsustele (sh üldhoolduse kaudu), tekitades õigusliku ja rahalise kahju ning kasvava koormuse.

Muud finantseerimisküsimused

1. Suurendada toetusmeedet raamatukogude teavikute soetamiseks.

Aastatel 2020–2024 on raamatute hinnad tõusnud 27% ja perioodika hinnad koguni 72%. Isegi väikese eelarvekasvu korral ei suuda raamatukogud enam samas mahus uusi teavikuid soetada.

2. Suurendada toetusmeedet spordiklubidele treenerite töötasu suurendamiseks.

Treenerite töötasust 50% võiks moodustada riigipoolne toetus ning 50% spordiklubi panus.

3. Toetusmeede riikliku tähtsusega muinsuskaitseobjektide toetuseks.

Eraldatud vahendid ei kata tegelikke vajadusi. Tekkinud on olukord, kus ühelt poolt on riik objektide kaitse alla võtmisega deklareerinud, et nende säilimine on riiklik huvi, samas kõik kohustused objektide säilimise tagamiseks on pandud omanikule.

4. Toetusmeede (sh CO₂ vahendid) munitsipaalhoonete renoveerimiseks ja energiatõhusustamiseks.

Kohalike omavalitsuste haridus- ja avalike hoonete renoveerimine ning energiatõhususe parandamine on süstemaatiliselt alarahastatud. Kuigi riik suunab perioodil 2021–2029 energiatõhususe toetusmeetmetesse kokku umbes 415 miljonit eurot, katab see vaid väikese osa koolide ja lasteaedade tegelikust vajadusest.

5. Toetusmeede kohalikele omavalitsustele vähemalt 1,0 koormusega kriisipsiialisti palgafondiks.

Järjest enam tuleb riigilt erinevaid kohustusi ning samuti suureneb nii keskvalitsuse kui Eesti elanike ootus kohaliku omavalitsuse võimekusele ette näha ja lahendada kriise. Kohustuste täitmiseks on vaja võimekust läbi viia vajalik planeerimine kui ka ettevalmistavad tegevused kõigis omavalitsustes. Selleks on kõigis omavalitsustes vaja konkreetse tööülesandega inimesi.

6. TEN-T põhimaanteed kriitilise taristu rahastamine.

Omavalitsuste territooriumil kulgevate riigiteede hooldus ja rekonstrueerimine on pikalt alarahastatud, kuigi liikluskoormus, rasketranspordi osakaal ja ohutusnõuded on tõusnud. See mõjutab otseselt kohalike elanikke, ettevõtlust ja õigusriigi põhimõtet.

7. Suurendada investeeringuid koolide IKT-taristusse.

Luua kaasaegne ja kvaliteetne tehnoloogiline baas personaalse õppimismetoodika rakendamiseks ning tõsta hariduse kvaliteeti. Kavandada ja käivitada jätkuprogramm koolide digitaristu korrastamiseks.

Olulise mõjuga poliitikameetme algamine

1. Koostada selgemad suunised ja rahastusmeetmed kliimavaldkonnas.

Riigipoolse rahastusega on valminud palju kliimakavasid, mille elluviimiseks puuduvad vahendid ja selged juhised.

2. HEV laste rahastus ja koefitsientide ülevaatamine.

Praeguse mudeli kohaselt rahastatakse individuaalõppe vormis õppivaid õpilasi vastavalt Rajaleidja määratud toele, mis ei kata tegelikke õpetajate tööjõukulusid isegi eritoe korral. Tegelikud kulud kordades ületavad eraldatud rahastust.

3. Korrigeerida olemasolevaid meetmeid õpetajate järelkasvu ja õppekvaliteedi osas.

Eestis on alla 39-aastaste õpetajate osakaal keskmiselt vaid 24%, kusjuures enamikus omavalitsustes on see näitaja püsinud alla 30% juba aastaid. See viitab süvenevale järelkasvu puudujäägile, mis ohustab õpetajaskonna jätkusuutlikkust. Langenud ka õpetajate kvalifikatsioon: põhikoolis on kvalifitseeritud õpetajate osakaal vähenenud nelja aastaga 81,7%-lt 76,7%-ni

4. Koostada riiklik programm varjekohtades ja korteriühistute toimepidevuse tagamiseks.

Riikliku julgeoleku osana on elanikkonnakaitse valdkonnas oluline tegevussuund varjumiskohtade rajamine. Arvestades omavalitsute tänast finantsilist suutlikkust ei ole realistlik, et omavalitsused selles teemas väga kiirelt suudavad varjumiskohtade puuduse lahendada.

5. Riiklike meetmete kehtestamine üldhoolduse hinnatõusu pidurdamiseks.

Hinnatõusu pidurdamiseks oleks lahendus, et riik kooskõlastab teenuste hinnad. See aitaks vältida kiiret hinna tõusu ja tagaks, et teenuse hinnad oleks põhjendatud tegelike kuludega.

6. IKT alusteenuste ja infoturbe korraldamine.

Ühtne lähenemine kohalike omavalitsuste IKT alusteenuste ja infoturbe juhtimise korraldamiseks. Eestis on 78 omavalitsust, kelle IKT alusteenused ja infoturbe korraldus on killustunud – igaüks korraldab baasteenuseid (nagu arvutitöökohad, alustaristu) ise, erineva kvaliteedi ja küpsusega.

Üldine tähelepanek

1. Korrigeerida toimetulekupiiri arvestamise aluseid ja tõsta toimetulekupiiri selliselt, et sellega oleks võimalik tagada inimväärne toimetulek.

Selleks, et tagada kodanike toimetulek ja vältida vaesuse süvenemist, on oluline, ajakohastaks toimetulekupiiri vastavalt majanduslikule olukorrale.

2. Korrigeerida toimetulekutoetuse korraldamise hüvitise valemit selliselt, et vastaks tegelikele vajadustele ja arvestaks tegelikku ajakuluga ühe juhtumi kohta.

TAUST:

Vabariigi Valitsuse ja Eesti Linnade ja Valdade Liidu esindajad peavad igal aastal läbirääkimisi järgneva nelja aasta riigi eelarvestrateegia ja järgneva aasta riigieelarve üle. Selle eesmärk on läbi rääkida ja kokku leppida:

1. kohalike omavalitsuste ülesanded ja nende omavalitsuslik või riiklik olemus;
2. olulise mõjuga poliitikameetmete algatamine;
3. seaduslikud ja rahastamiskorralduse muudatused;
4. muud kohalike omavalitsuste ülesandeid, finantseerimist ja finantsjuhtimist puudutavad küsimused.

RES läbirääkimisteks sõnastavad pooled perioodi olulisimad strateegilised sihid läbirääkimiste valdkonnas ning esitavad nende toetamiseks vajalikud muudatuste ettepanekud koos põhjendustega:

1. konkreetsete omavalitsuse ülesannete, tulude ja rahastamise korra muudatusteks koos esialgse võimalike mõjude ülevaate ning maksumuse kalkulatsiooni ja/või selle lähtealustega. Juhul kui maksumust ei ole võimalik arvutada tuleb seda selgitada;
2. kavandatavateks strateegiliselt olulisteks tegevusteks ja poliitika muudatusteks, mille kontseptuaalsed alused pole valminud või mille rahastamise põhimõtteid ja maksumust pole veel välja töötatud;
3. teenuste või ülesannete korralduse muutmiseks, milleks on vajalik riigi ja omavalitsute koostöö;
4. detsentraliseerimise ja omavalitsuste rolli ning otsustusõiguse suurendamise suunas liikumiseks;
5. Kohalikel omavalitsustele seadusega pandud ülesannete olemuse ja täitmise korraldusega seotud.

SISU:

1. Seadusandlikud muudatused

1.1. Küberturvalisuse seaduse ja sellest tulenevate õigusaktide muutmine.

Eesti Infoturbestandardi (E-ITS) rakendamisel ja auditeerimisel on tekkinud omavalitsustel tõsised kitsaskohad. Omavalitsused on võtnud infoturbe korraldamist tõsiselt, kuid kehtivad nõuded, tähtajad ja Riigi Infosüsteemide Ameti (RIA) järelevalve meetodid ei ole proportsionaalsed KOV-ide tegeliku olukorra ja ressurssidega. Õigusaktide kohaselt oleks eelmise aasta lõpuks pidanud kohalikud omavalitsused olema läbinud E-ITS põhiauditi, kuid ELVLile teadaolevalt jõudis selleni tähtajaks vaid kolm omavalitsust.

ELVL-i ettepanek: Küberturvalisuse seaduse ja sellest tulenevate õigusaktide muutmisel kaasata KOVE partnerina juba eelnõude väljatöötamisel. Muuta E-ITS esmakordse auditeerimise tähtaegu kohalikele omavalitsustele, mis arvestab E-ITS-i juurutamise tegelikku keerukust ja audiitorite piiratud ressursi turul.

1.2. Kohalike omavalitsuste õigusraamistiku korrastamine loomaks üheselt mõistetavad alused isikuandmete töötlemiseks.

Omavalitsuste tänased tegevused ja teenused seoses isikuandmetega takerduvad, kuna kehtivates õigusnormides puudub sageli selgesõnaliselt väljendatud õigus isikuandmeid omavalitsuste ülesannete täitmiseks saada. KOKSi muudatusega lisati peatükk isikuandmete töötlemise reguleerimiseks, võimaldamaks töödelda isikuandmeid küsitluste, analüüside ja uuringute vajadusteks ning valla- ja linnaelanike kaasamis- ja osalemisõiguste kontrollimiseks. Lahenduseta jääb omavalitsuste teenuste pakkumisel isikuandmete töötlemine, kui seaduses ei ole sätestatud omavalitsuste ülesande täitmiseks vajalikku andmete töötlemise koosseisu. Omavalitsuste tänased tegevused seoses isikuandmetega takerduvad tihti, kuna kehtivates õigusnormides puudub sageli selgesõnaliselt väljendatud õigus isikuandmeid omavalitsuste ülesannete täitmiseks saada. Olukord, kus omavalitsus ei saa oma teenuste

osutamiseks riiklikest andmekogudest andmeid ja peab neid kodanikelt küsima, on oluliseks takistuseks personaalriigi visiooni elluviimisel. Reaalsus on see, et mõnes valdkonnas on kohalik omavalitsus ka täna sunnitud oma tegevusi tegema Excelis või lausa paberil. Uuendatud KOKS-is jäi lahenduseta omavalitsuste vabatahtlike teenuste osutamisel volitusnorm isikuandmete töötlemiseks (nt ranitsatoetus, sünnitoetus jms).

ELVL-i ettepanek: Muuta seadusandlust, et kohalik omavalitsus saab oma ülesannete täitmiseks ja teenuste osutamiseks töödelda isikuandmeid.

1.3.Kohalike omavalitsuste kriisikohustuste rahastusmehhanismi loomine toimetulekuks erakorralises või kiireloomulises olukorras.

Riigikassa poolt teenindavatel asutustele on tagatud kriisiolukorras finantsvahendite kättesaadavus läbi Vabariigi Valitsuse reservfondi. Kohalikud omavalitsused peavad kriisiolukorras hakkama saama oma kassas olevate vahenditega. Omavalitsuste ülesanne on tagada elutähtsate teenuste toimepidevus kriisiolukordades, aidata kaasa evakuitsiooni läbiviimisel, pakkuda vältimatut sotsiaalabi ning võimendavad riigi kommunikatsioonisõnumeid. Kriisiolukordadeks saab valmistuda aga kõiki kulutusi ei ole võimalik ette teha. Teatud kulud kaetakse kriisiolukorras kas jooksvalt või siis maksetähtaja jooksul. Enamasti on teenuse osutajateks erasektor. Võib olla olukord, kus kohalikul omavalitusel puuduvad vajalikud finantsilised vahendid erakorraliste ja kiireloomuliste kulutuste tegemiseks.

ELVL-i ettepanek: Luua kriisi- või eriolukorra jaoks kohalikele omavalitsustele riigipoolne instrument (tagastamatu) laenuna.

1.4.Perekonnaseaduse § 192 lõige 4 tuleneva rakendusakti kehtestamine.

Eesti eestkostesüsteem kaldub praktikas liiga ulatusliku eestkoste poole, mitte proportsionaalse osas lahenduse poole. See piirab isiku vabadust (nt valimisõigus) ning jätab kohalikud omavalitsused suure haldus- ja vastutuskooormuse, sh keerukad finants- ja e-teenuste toimingud, milleks juhised ja toetus on lünklikud. Kohtud ei hinda valimisõigust ühtlaselt; sõnastus on ebakindel ning eraldi otsustust ei tehta järjekindlalt. Pankade ja e-teenuste praktika on ebaühtlane (ID-kaart, deebetkaardid, ligipääs pärast surma), mis tekitab aruandluse tõrkeid ja lisakooormust omavalitsustele. Lisaks napib tööjõudu ja aeg kulub väljaspoole oma omavalitsust paigutatud inimeste toetamisele. Valdonna korraldus on riigi tasandil killustunud (õigusloome DJM, tugi SM), mistõttu omavalitsuste töötajad jäävad keerulistes õigusküsimustes üksi. Võimalik lahendus: Vähendada ülemäärast põhiõiguste piiramist, ühtlustada kohtu- ja asutuste praktikat, tagada proportsionaalne eestkoste ning vähendada kohalike omavalitsuste halduskooormust, liikudes järk-järgult toetatud otsustamise suunas. Konkreetne säte on kehtinud aastaid, kuid senimaani ei ole rakendusakti kehtestatud.

ELVL-i ettepanek: Kehtestada vastavalt perekonnaseaduse § 192 lõikele 4 riigi arvel eestkostjale makstava tasu ja kantavate kulude arvestamiseks täpsem kord ja piirmäärad.

2.Rahastamiskorralduse muudatused

2.1.Muuta toetusfondi lasteaiaõpetajate palgatoetuse arvestamise aluseid.

Kuusalu vald, Harku vald ja Saku vald on teinud ettepaneku üle vaadata omavalitsustele lasteaiaõpetajate palgatoetuse riigi toetusfondi kaudu eraldamise alused ja kord. Alates 2017 on viiel omavalitsusel (Harku, Kuusalu, Saku, Vormsi ja Ruhnu) arvestatud tasandusfondi summa 0 eurot põhjusel, et nendes omavalitsustel oli lasteaiaõpetaja töötasu 85% kooliõpetajate töötasust. Aastal 2025 on arvestusmudel sama ehk tasandamine on jätkunud kaheksandat aastat.

Üldjuhul rakendatakse tasandamist viis kuni kaheksa aastat ning selleks ajaks peavad omavalitsused olema koheldud ühetaoliselt. Toetusfond on olnud alates 2019. aastast 15 miljonit (9,2 miljonit

tasandamiseks ning 5,8 miljonit lapsepõhist toetust) eurot ning viimaste aastatel pole fond tõusnud ega proportsioonid muutunud.

Eelpool nimetatud omavalitsused leiavad, et toetusfondi selline mudeli jätkamine ei toeta lasteaiaõpetajate palgapoliitikat. Sellest lähtuvalt esitasid muudatusettepanekud:

- Muuta toetusfondi lasteaiaõpetajate palgatoetuse arvestamise aluseid ning arvestada lasteaiaõpetajate palgatoetus omavalitsuste tulubaasi lasteaialaste hulka aluseks võttes.
- Kui otsustatakse lasteaiaõpetajate palgatoetus jätta toetusfondi hulka, siis jaotada see kõigi omavalitsuste vahel ainult lasteaialaste hulka arvestades.

ELVL-i ettepanek: Taasta õiglus kõigi omavalitsuste vahel ja leida täiendavad vahendid ca 135 tuhat euro ulatuses.

2.2. Tagada erihoolekande teenuste süsteemne rahastamine ühes uute teenuskohtade loomisega.

Riik ei taga erihoolekande kättesaadavust ega rahastust, pannes kohustusi omavalitsustele (sh üldhoolduse kaudu), tekitades õigusliku ja rahalise kahju ning kasvava koormuse. Enamik omavalitsusi (61 ehk 86%) on erihoolekandeteenuste järjekorras ootavate inimeste eestkostjad. Praeguse regulatsiooni järgi peavad omavalitsused oma rahastusel loodud erihoolekandetasutustesse võtma inimesi teenusele ainult riikliku järjekorra alusel. Näiteks Tallinna linn ja Viimsi vald on huvitatud muudatusest, mis lubaks neil paremini rahuldada oma elanike vajadusi, võttes teatud osa kohti väljaspool riiklikku järjekorda. Kui riik ei taga erihoolekandeteenust mõistliku aja jooksul, rikub ta oma kohustust tagada abivajajatele vajalik tugi ning jätab omavalitsused õiguslikult ja rahaliselt keerulisse olukorda. (Erihoolekandeteenuse järjekorras on kokku üle 2200 inimese, sealhulgas 1200 inimest, kes ei saa ühtegi teist hoolekandeteenust.)

TEENUS	2022	2023	2024	2025	2026
Igapäeva elu toetamine	169 €/ kuus	206 €/kuus	206 €/kuus	206 €/kuus	219 €/kuus
Igapäevase elu toetamise teenus autismispektriga isikutele	1 338 €/kuus	1 759 €/kuus	1 759 €/kuus	1 759 €/kuus	2 058 €/kuus
Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele	60- 75 €/ ööpäevas	75 €/ööpäevas	75 €/ööpäevas	75 €/ööpäevas	80 €/ööpäevas
Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele*	-	60 €/päevas	60 €/päevas	60 €/päevas	64 €/päevas
Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele**	41-51€/päevas	51 €/päevas	51 €/päevas	51 €/päevas	54 €/päevas
Töötamise toetamise teenus	142 €/kuus	190 €/kuus	190 €/kuus	190 €/kuus	202 €/kuus
Ööpäevaringne erihooledusteenus autismispektriga isikutele	4 635 €- 5 521 €/kuus	5 521 €/kuus	5 521 €/kuus	5 521 €/kuus	5 983 €/kuus

Eelpoolsest tabelist on näha, et toetuste suurused, mis olid pikalt olnud muutumatuna, tõusid alles 2026. aasta algusest. Sellele vaatamata on kohaliku omavalitsuse eelarvele surve all ehkki tegemist on riigi teenusega. Oluline on tagada rahastuse vastavus tegelikele kuludele, suurendada teenuskohtade arvu ja leevendada omavalitsuste finantskoormust, kuna tegemist on riigi ülesandega.

ELVL-i ettepanek: Erihoolekande teenuste süsteemne rahastamine ja teenuskohtade loomine.

3. Muud finantseerimisküsimused

3.1. Suurendada toetusmeedet raamatukogude teavikute soetamiseks.

Aastatel 2020–2024 on raamatute hinnad tõusnud 27% ja perioodika hinnad koguni 72%. Kuigi raamatukogude kulutused kirjandusele on samal perioodil kasvanud 3,69 miljonilt eurolt 3,85 miljonini, ei ole see hinnatõusu kompenseerinud. Selle tulemusena on viie aastaga raamatukogude kogudes 60 677 raamatut ja 5 150 perioodikat vähem kui varem. See näitab, et isegi väikese eelarvekasvu korral ei suuda raamatukogud enam samas mahus uusi teavikuid soetada. Hinnatõus sööb ära ostujõu, mistõttu väheneb nii valik kui ka kättesaadavus lugejatele. See omakorda mõjutab negatiivselt raamatukogude rolli hariduse, kultuuri ja info kättesaadavuse tagamisel.

ELVL-i ettepanek: Suurendada vahendeid rahvaraamatukogude teavikute soetamiseks.

3.2. Suurendada toetusmeedet spordiklubidele treenerite töötasu suurendamiseks.

Treenerite töötasust 50% võiks moodustada riigipoolne toetus ning 50% spordiklubi panus. Vajalik on pakkuda kõikidele noortele kättesaadavat kvaliteetset treening- ja võistlustegevust. See loob aluse ning toetab ka edaspidiselt aktiivset ja tervislikku eluviisi. Spordiklubide jätkusuutliku tegevuse tagamisel on kesksel kohal kõrge kutsekvalifikatsiooniga treener. Kultuuriministri määrusega kinnitati 2025. aastal treenerite tööjõukulude arvestamisel täiskoormusega töötava treeneri (24 h/nädalas) brutopalgaks ühes kuus 1400 eurot. Sellest 46% moodustab riigipoolne toetus, millele lisandub 54% osas spordiklubide panus. Kuidagi ei saa nõustuda Spordikoolituse ja –Teabe Sihtasutuse praeguse soovitusel rakendada treenereid tööle väiksema koormusega, sest siis on klubil omarahastuse osa väiksem. Reaalselt ületab treenerite töökoormus 30 tundi nädalas, pluss võistlused nädalalõppudel ja koolivaheaegade treeninglaagrid. Kahjuks puuduvad klubidel võimalused kompenseerida treenerite tööd tegeliku töökoormuse järgi.

ELVL-i ettepanek: Suurendada riigipoolset toetust spordiklubidele, lähtudes põhimõttest, et treenerite palgamaar on võrdne kultuuritöötajate omaga.

3.3. Toetusmeede riikliku tähtsusega muinsuskaitseobjektide toetuseks.

Eraldatud vahendid ei kata tegelikke vajadusi. Tekkinud on olukord, kus ühelt poolt on riik objektide kaitse alla võtmisega deklareerinud, et nende säilimine on riiklik huvi, samas kõik kohustused objektide säilimise tagamiseks on pandud omanikule. Näiteks Narva linnal on kohustus nende omanduses oleva Aleksandri Suurkiriku ja linnakindlustuste (bastionid ja nendega seotud rajatised, kultuurimälestiste registri nr 13999) taastamine/konserveerimine. Täna on bastionid olulisel määral lagunened ja ohtlikud. Projekti eeladav maksumus ca 8-9 miljonit eurot.

Muinsuskaitseameti poolt antavate toetuste maht on reeglina kuni 100 000 eurot ühele objektile, kuid tegelikult on eraldatavad summa tunduvalt väiksemad.

Muinsuskaitseameti andmed	2023	2024	2025
Restaureerimiseks ja projekteerimiseks eraldatud toetused kogumahu.	227 264	504 567	217 738

ELVL-i ettepanek: Suurendada vahendeid riikliku tähtsusega muinsuskaitse objektide toetuseks.

3.4.Toetusmeede (sh CO₂ vahendid) munitsipaalhoonete renoveerimiseks ja energiatõhustamiseks.

Kohalike omavalitsuste haridus- ja avalike hoonete renoveerimine ning energiatõhususe parandamine on süstemaatiliselt alarahastatud. Kuigi riik suunab perioodil 2021–2029 energiatõhususe toetusmeetmetesse kokku umbes 415 miljonit eurot, katab see vaid väikese osa koolide ja lasteaedade tegelikust vajadusest. Oluliseks kitsaskohaks on ka omavalitsuste omaosaluse liiga kõrge määr, mis muudab isegi olemasolevatesse toetusmeetmetesse kandideerimise paljude omavalitsuste jaoks raskendatuks. See toob kaasa olukorra, kus kõige mahukamad ja kriitilisemad rekonstrueerimisprojektid lükkuvad edasi või jäävad sootuks tegemata. Karmistuvad energiatõhususe nõuded tähendavad, et järgmise 10 aasta jooksul tuleb renoveerida või asendada enamik vanemaid haridushooneid. Realistlik koguinvesteering aastatel 2027, 2028 ja 2029 minimaalselt 100 miljonit eurot aastas.

ELVL-i ettepanek: Jätkata kohaliku omavalitsuse üksuste hoonete renoveerimiseks ja energiatõhusaks rekonstrueerimise suunatud meetmega.

3.5.Toetusmeede kohalikele omavalitsustele vähemalt 1,0 koormusega kriisispetsialisti palgafondiks.

Järjest enam tuleb riigilt erinevaid kohustusi ning samuti suureneb nii keskvalitsuse kui Eesti elanike ootus kohaliku omavalitsuse võimekusele ette näha ja lahendada kriise. Kohustuste täitmiseks on vaja võimekust läbi viia vajalik planeerimine kui ka ettevalmistavad tegevused kõigis omavalitsustes. Selleks on kõigis omavalitsustes vaja konkreetse tööülesandega inimesi.

2025. aastal eraldas Siseministerium järgmise kolme aasta jooksul (perioodil 2025–2027) kokku 2,25 miljonit kohalike omavalitsuste kriisivalmiduse tõstmiseks. Toetus ühe kohaliku omavalitsuse üksuse kohta on 9 493 eurot aastas, mille keskne mõte on toetada kohalikke omavalitsusi vajaliku ekspertiisi ja tööjõu kaasamisel, et hädaolukorra seadusest tuleneva kohaliku omavalitsuse kasvavaks rolliks paremini valmis olla.

Kui viia toetus 50 000 euron, siis on võimalik kõigis omavalitsustes tööle võtta täiskohaga spetsialist (brutotasuga 2300 eurot kuus) ja/või teha minimaalseid soetusi või koolitusi.

ELVL-i ettepanek: Suurendada tänast 9 500 eurost toetust 50 000 euron kalendriaastas.

Lisavajadus tänasele toetusele oleks ca 3,12 miljonit eurot aastas.

3.6.TEN-T põhimaanteede kriitilise taristu rahastamine.

Omavalitsuste territooriumil kulgevate riigiteede hooldus ja rekonstrueerimine on pikalt alarahastatud, kuigi liikluskoormus, rasketranspordi osakaal ja ohutusnõuded on tõusnud. See mõjutab otseselt kohalike elanikke, ettevõtlust ja õigusriigi põhimõtet. Riik vastutab oma teedevõrgu ning TEN-T põhivõrgustiku korrashoiu eest. Kohustused hõlmavad muuhulgas teede kandevõimet, ohutust ning rasketranspordi takistusteta liikumise võimaldamist. Silla- ja viaduktitaristu puhul on TEN-T kohaselt vältimatu konstruktsioonide vastavus standarditele, mis võimaldavad suurt koormust taluvate veoste liikumist ning tagavad taristu pikaajalise vastupidavuse. Taristupoliitika juhendites on rõhutatud, et riigiteede sildade kandevõime suurendamine on vältimatu, et tagada perspektiivsete 60–72-tonniste veoste liikumine ilma liikumispääsude ja vältida tarneahelate katkemise riski. Näha ette perioodiks 2027–2030 vähemalt 100 miljonit eurot (*Kohalike teede teehoiu rahastamisvajadus ja eelarve tsenaariumite mõjud. Lõpparuanne 2021*), mis kataks:

- TEN-T põhivõrgustiku sildade ja viaduktide rekonstrueerimise ja kandevõime tõstmise;
- Ohtlikest kohtadest (madala kandevõimega sillad, viaduktid) ümbersõitude ja uute teelõikude planeerimise ning rajamise.

ELVL-i ettepanek: Tagada kohalike omavalitsusi läbivate TEN-T transpordivõrgustiku teede vastavus liiklusohutuse, kandevõime ja Euroopa standardite nõuetele, tugevdades seejuures riigi konkurentsivõimet, regionaalset tasakaalu ja tarneahelate toimimist.

3.7.Suurendada investeeringuid koolide IKT-taristusse.

TI-Hüpe programmi rakendamiseks ning tehisintellekti ja innovatsiooni laiemaks edendamiseks haridusasutustes on vajalik saavutada kvalitatiivne hüpe ka koolide IKT taristus kui seda toetavas keskkonnas. IKT taristu hõlmab arvutivõrguseadmeid, arvuteid, interaktiivseid õppevahendeid,

tarkvaralahendusi, servereid ning nende hooldust ja uuendamist. Selle eesmärk on toetada kaasaegset õppetööd ning tagada õpilaste ja õpetajate ligipääs vajalikele digitaalsetele ressurssidele.

Aastatel 2016–2022 elluviidud programm „Koolide IKT taristu arendamine“, mida rahastati Euroopa Sotsiaalfondi ja riikliku kaasfinantseeringu abil, võimaldas suurel hulgal (~300 kooli) Eesti koolidel saada kaasaegsed võrgulahendused. Tänapäevaks on viie aastaga oluliselt muutunud koolide võrgutaristu olukord mitmel põhjusel:

- Seadmete garantiiperiood ja Dateli tugi on lõppenud ning ka keskhalduse leping lõpeb 2026. aasta lõpus.
- Paigaldatud seadmed on tootja poolt tunnistatud elutsükli lõppu jõudnuks ning neile ei pakuta enam turva- ega tarkvarauuendusi. Nende edasine kasutamine suurendab turvariske ja eeldab funktsionaalsuse piiramist või täiendavate meetmete rakendamist.
- Paljud seadmed on ka füüsiliselt vananenud, mis kasvatab rikete tõenäosust ja võib viia koolide internetiühenduse katkestuste ja ühtse halduse ajutise kadumiseni.
- Muutunud on nii tehnoloogilised standardid kui ka digihariduse vajadused, mis nõuavad senisest oluliselt suuremat interneti läbilaskevõimet ja tihendatud wifi-võrku.

Kuigi hinnanguliselt 10% omavalitsustest on taristut iseseisvalt uuendanud, on enamik koole ja KOVe jäänud äraootavale seisukohale. Kui jätta see probleem KOV/kooli kanda, hakkaks sõltuma tulemus KOV/kooli finantsilisest võimekusest ja KOV/kooli tehnilise spetsialisti IKT-alasest pädevusest. Tõenäoliselt tekiks väga killustatud ja ebaühtlane olukord kogu riigis ning koolide võrgud muutuksid haavatavaks küberrünnakutele.

ELVL-i ettepanek: Suurendada investeringuid koolide IKT-taristusse, et luua kaasaegne ja kvaliteetne tehnoloogiline baas personaalse õppimismetoodika rakendamiseks ning tõsta hariduse kvaliteeti. Kavandada ja käivitada jätkuprogramm koolide digitaristu korrastamiseks.

5. Olulise mõjuga poliitikameetme algatamine

4.1. Koostada selgemad suunised ja rahastusmeetmed kliimavaldkonnas.

Eesmärgiks on liikuda teoreetilistelt kliimakavadelt praktiliste tegevusteni läbi riiklike investeringutoetuste ja selge fookuse. Riigipoolse rahastusega on valminud palju kliimakavasid, mille elluviimiseks puuduvad vahendid ja selged juhised.

ELVL-i ettepanek: Alustada dialoogi kliimaministeeriumi ja kohalike omavalitsuste vahel, määratlemaks riigi ootused ja luua toetusmeetmed - sademevee süsteemid, üleujutusalaude uuringud ja kahjustatud alade taastamine.

4.2. HEV laste rahastus ja koefitsientide ülevaatamine.

Praeguse mudeli kohaselt rahastatakse individuaalõppe vormis õppivaid õpilasi vastavalt Rajaleidja määratud toele, mis ei kata tegelikke õpetajate tööjõukulusid isegi eritoe korral. Tegelikud kulud kordades ületavad eraldatud rahastust.

Näiteks Tallinna munitsipaal-koolides on sellel õppeaastal ligikaudu 82, sellest 29 on kuni 20% ainetest individuaalõppe vajadusega ning 53 on üle 20%. Lisaressursside vajadus Tallinnas on 0,82 mln.

Tõhustatud ja eritoe tegevuskulu toetus on iga-aastaselt tõusnud: 2024. a 26,5 mln eurot; 2025. a 31,7 mln ja 2026. a 36,5 mln eurot.

- **Tõhustatud tugi** vajadus oli 2023. a 6 180 õpilast; 2024. a 7 172 õpilast; 2025. a 7 857 õpilast ja 2026. a 8 659 õpilast.
- **Eritoe vajadus** oli 2023. a 3 338 õpilast; 2024. a 3 580 õpilast ; 2025. a 3 968 õpilast ja 2026. a 4 364 õpilast.

ELVL-i ettepanek: Muuta rahastuse põhimõtteid õpilastele, kes õpivad vastavalt vajadusele ja koolivälise nõustamismeeskonna (Rajaleidja) soovitusel individuaalõppes.

4.3. Korrigeerida olemasolevaid meetmeid õpetajate järelkasvu ja õppekvaliteedi osas

Eestis on alla 39-aastaste õpetajate osakaal keskmiselt vaid 24%, kusjuures enamikus omavalitsustes on see näitaja püsinud alla 30% juba aastaid. See viitab süvenevale järelkasvu puudujäägile, mis ohustab õpetajaskonna jätkusuutlikkust.

Langenud ka õpetajate kvalifikatsioon: põhikoolis on kvalifitseeritud õpetajate osakaal vähenenud nelja aastaga 81,7%-lt 76,7%-ni (kaalumata KOV keskmised). Langus on olnud pidev alates 2022. aastast, kusjuures 2023–2024 toimus suurim aastane kukkumine (–1,8 protsendipunkti). Kvalifikatsiooni langus on ulatuslik – 41 omavalitsuses on see vähenenud vähemalt 5 protsendipunkti, neist 19-s isegi üle 10 p.p. OECD andmetel on kvalifitseeritud õpetajate osakaal madalamates kooliastmetes paljudes riikides üle 90% – näiteks Lätis, Poolas ja Hispaanias ulatub see 100%-ni. Samuti on Eesti õpetajaskond OECD keskmisest vanem: Eesti õpetajate keskmine vanus on 49 aastat, samas kui OECD keskmine on 45. See kõik viitab vajadusele kiirete ja sihipäraste riiklike sekkumiste järele, et tagada õpetajate järelkasv, kvalifikatsioon ja hariduse kvaliteet kogu riigis. Järelkasv: alla 39-aastaste osakaal $\geq 35\%$ aastaks 2028 ja $\geq 40\%$ aastaks 2032. Kvalifikatsioon: põhikooli kvalifitseeritud õpetajate osakaal tagasi $\geq 90\%$ aastaks 2030 (vahe-eesmärk $\geq 85\%$ 2028). Võimalikuks lahenduseks oleks vajadusel laiendada paketti, mis toob noori ja karjääripöörajaid kooli, hoiab neid ametis ning tagab kvaliteedi. Üle vaadata kvalifikatsiooninõuded mingiks kindlaks perioodiks. Õpetajana sisenemise paindlikumaks tegemine (nt mikrokraadide programmide laiendamine; lähtetoetuse süsteemi analüüsimine ja korrigeerimine). Sihterialadele (matemaatika, füüsika, eesti keel teise keelena jne) suurem riikliku stipendiumi kehtestamine kui nt KOV ka panustab.

ELVL-i ettepanek: Olemasolevate meetmete mõju monitoorimine, et teha korrigeerivaid tegevusi või luua täiendavaid meetmeid.

4.4. Koostada riiklik programm varjekohtades ja korteriühistute toimepidevuse tagamiseks.

Riikliku julgeoleku osana on elanikkonnakaitse valdkonnas oluline tegevussuund varjumiskohtade rajamine. Arvestades omavalitsute tänast finantsilist suutlikkust ei ole realistlik, et omavalitsused selles teemas väga kiirelt suudavad varjumiskohtade puuduse lahendada. RE/RES läbirääkimiste raames peame oluliseks, et riik võtaks senisest suurema vastutuse elanikkonnakaitse taristu arendamisel ning lülitaks eelarveläbirääkimistesse puuduvate varjekohtade rajamise rahastamise. Sellega seondub ka korteriühistute toimepidevaks muutmine. Korteriühistutes elab väga suur osa Eesti elanikkonnast. Varjumise puhul on väga oluline, et inimene saaks ohuolukorras varjuda seal, kus ta parasjagu viibib, mistõttu on kortermajade, olenemata selle suuruselt, keldrite kohandamine väga oluline. Sama oluline on toetada eramaja omanikke enda kodus varjumisvõimaluste loomiseks või kohandamiseks ning toimepidevuse tagamisel. Kriiside, nagu elektri- ja veevarustuse katkemine elanikele kõige suurema negatiivse mõjuga. Selleks, et suurendada nii kortermajade kui eramajade hakkama saamist keerulistes olukordades on vajalik toetada nende toimekindluse suurendamist ja keldriruumide korrastamist.

RTK toetusmeede "Korteriühistutele varjumiskoha kohandamine" (02.02.2026-30.11.2026)

korteriühistutele, ülemmäär 35 000 eurot toetuse saaja kohta. Toetuse määr 100%. Taotlusvooru eesmärk on toetada korteriühistuid varjumiskohtade kohandamisel, et suurendada korterelamute elanike turvalisust ja valmisolekut kriisiolukordadeks. Toetuse abil luuakse või parandatakse varjumiskohti korterelamutes, et elanikel on võimalus varjuda oma elukohas kiiresti ja tõhusalt. Korteriühistute liidu liikmeid on 1400 KÜ korrutades 35 000 euroga saame tegelikult vajaduseks vähemalt 49 miljonit eurot.

ELVL-i ettepanek: Suurendada tänast toetusmeetme mahtu ning laiendada toetusmeedet väiksematele kortermajadele ning eramajadele kriisikindluse tõstmiseks ja keldrite kohandamiseks varjumiseks ja toimepidevuse tagamiseks.

4.5. Riiklike meetmete kehtestamine üldhoolduse hinnatõusu pidurdamiseks.

Üldhoolduse hinnatõusu pidurdamiseks oleks lahendus, et riik koostööst teenuste hinnad. See aitaks vältida kiiret hinna tõusu ja tagaks, et teenuse hinnad oleks põhjendatud tegelike kuludega.

Üldhoolduse hinnad on tõusnud aastatel 2022-2025 ca 15-40%. Hinnatõusu on mõjutanud inflatsioon, tööpuudus, üldhoolduses töötavate personalinõuete kasv ja teenuse pakkujate ulatuslik hinnakorrektsioon reformi järel. 2022. aastal oli keskmine hooldekodu koht 824 eurot kuus, siis 30.septembri 2025. a seisuga oli hooldekodudes keskmine hind I tasemega 1 437 eurot (madalaim 900 eurot ja kõrgeim 2 400 eurot), hind II tasemega oli 1 610 eurot (madalaim 1 300 eurot ja kõrgeim 2 690 eurot) ja III taseme puhul 1 683 (madalaim 1 220 eurot ja kõrgeim 2 790 eurot).

Alates maikuust 2023.a alates näitab üldhooldusel olevate inimeste arv kiiret pidevat tõusu 31.detsembris 2025. a oli hooldusel 11 587 isikut. Väidetavalt reformi tegijad ei näinud ette nii suurt tõusu, mis on ca 17% kõrgem kavandatuga. Sotsiaalministeeriumi poolt tellitud hooldusreformi analüüs peaks valmima 2026. aasta sügisel.

Näiteks tegevusala 10200 „Väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus“ andmetel (v.a investeringud) oli omavalitsuste kulu **enne hooldusreformi 2022. aastal kokku 54 406 215 eurot, siis 2025. aastal 105 568 388 eurot ehk kasv oli 94,04%.**

ELVL-i ettepanek: Kehtestada või täiustada hinnapiiranguid ja läbipaistvama hinnataseme nõudeid ning tugevdada järelevalvet teenusepakkujate üle.

4.6. IKT alusteenuste ja infoturbe korraldamine.

Kohalike omavalitsuste IKT alusteenuste ja infoturbe korraldus on täna suurel määral killustunud, igaüks korraldab baasteenuseid (nagu arvutitöökohad, alustaristu) ise, erineva kvaliteedi ja küpsusega. Selline olukord tekitab ebaefektiivsust, dubleerimist ning raskendab küberturvalisuse nõuete rakendamist. Samal ajal on küberrünnakute tase kõrge: 2025. aasta septembris registreeris CERT-EE 680 mõjuga intsidenti, augustis isegi 759, ning 2024. aasta oli Eestis küberintsidentide rekordiaasta. Euroopa tasandil näitab ENISA, et avalik sektor on jätkuvalt sihtmärgiks, eriti lunavara ja teenustökestusrünnakute osas, mis nõuavad professionaalset, ööpäevaringset kaitsevõimekust.

ELVL-i ettepanek: Käivitada koostöös Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumiga pilootprojekt ühes maakonnas, mille kaudu töötatakse välja ühtne lähenemine kohalike omavalitsuste IKT alusteenuste ja infoturbe juhtimise korraldamiseks.

6. Üldine tähelepanek

5.1. Korrigeerida toimetulekupiiri arvestamise aluseid ja tõsta toimetulekupiiri selliselt, et sellega oleks võimalik tagada inimväärne toimetulek.

Alates 1. jaanuarist 2026. aastast on toimetulekupiir üks elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele 220 eurot kuus ning 176 eurot perekonna teise ja iga järgmise täisealise liikmele. Perekonna iga alaealise liikme toimetulekupiir on 264 eurot kuus. Eelpool nimetatud toetused olid muutumatuna püsinud kuni 2026. aastani. Samas muutumatuna on püsinud täiendav sotsiaaltoetus, kui kõik lapsed on alaealised – alates 2022. aastast toetuse suurus siiani 15 eurot kuus.

HÜVITIS	2022	2023	2024	2025	2026
Toimetuleku piir üks elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele	200 €/kuus	200 €/kuus	200 €/kuus	200 €/kuus	220€ kuus

HÜVITIS	2022	2023	2024	2025	2026
Perekonna teise ja iga järgnev täisealine isik	160€/kuus	160€/kuus	160€/kuus	160€/kuus	176€
Perekonna iga alaealine laps	240€/kuus	240€/kuus	240€/kuus	240€/kuus	264€
Täiendav sotsiaaltoetus, kui kõik lapsed on alaealised	15€/kuus	15€/kuus	15€/kuus	15€/kuus	15€
Riigi eraldis aastas	41 231 390	35 070 925	35 621 137	35 953 155	42 548 151

ELVL-i ettepanek: Selleks, et tagada kodanike toimetulek ja vältida vaesuse süvenemist, on oluline, ajakohastaks toimetulekupiiri vastavalt majanduslikule olukorrale.

5.2. Korrigeerida toimetulekutoetuse korraldamise hüvitise valemit selliselt, et vastaks tegelikele vajadustele ja arvestaks tegelikku ajakuluga ühe juhtumi kohta.

KIRJE	2022	2023	2024	2025	2026
Menetlusi eelnev aastal	100 846	117 877	123 681	104 307	89 440
Piirmäär	5,94 €/menetlus	6,47 €/menetlus	8,84 €/menetlus	9,41 €/menetlus	9,94 €/menetlus
Riigi eraldis aastas	599 709	538 493	1 093 340	981 529	889 080

ELVL-i ettepanek: Korrigeerida toimetulekutoetuse korraldamise hüvitise maksmise metoodikat.